

Dokuz Formelinin Düşman Nitelemelerinde Kullanımı Üzerine Bazı Tespitler

Özkan Daşdemir*

Daşdemir, Ö., *Türk Folklor Araştırmaları/Turkish Folklore Research*. 2025-II/ Sayı/No. 371, ss. 226-235. e-ISSN 3023-4670. DOI: 10.61620/tfa.67 <https://turkfolklorarastirmalari.com>

Öz

Sayılar insan zihninin gözlemlenebilir evreni kavrayışında çok önemli bir fonksiyon üstlendiği gibi, aynı zamanda birer formel unsur olarak metaforik bağlamın da kalıplarını belirler. Gerçekliğin kendine özgü mantığı içinde farklı bağlamlar zaman zaman bir örtüşme eğilimi gösterebilmektedir. Fizik evrenin ve metaforik bağlamın kendi gerçeklik mantığı içinde örtüşme eğilimi gösteren özel örneklerinden biri dokuz formelinin bazı ortak nitelemelerde kullanılması ile ilgilidir. Dokuz sayısının bazı edebi/folklorik ve tarihî metinlerde düşmanı çeşitli yönleriyle niteleyen bir sıfat olarak -sınırlı da olsa- bir kalıplaşma eğilimi gösterip göstermediği konusunun tartışıldığı bu makalede örnek metinlerden hareketle bazı tespitlerde bulunulmuştur. Dokuz sayısının belirsiz bir çokluğu ifade ediş özelliğiyle ön plana çıktığı durumlarda bu formelin düşman nitelemelerindeki fonksiyonunun daha fark edilebilir olduğu görülmektedir. Düşmanın çeşitli nitelikleriyle yabancı, öteki ya da tanımlanması müşkül olan bir olgu olarak sayıca ifade edilmesinde dokuzdan daha uygun bir sayı bulunması neredeyse imkânsızdır. Nitekim tanrısal dirliğin düşmanı olarak tasvir edilen Erlik'e bağlı betimlemelerde bu formelin yaygın olarak kullanılmış olması ortak bilinçaltındaki bir kalıplaşmayı gözler önüne sermektedir. Antik Mısır'daki dokuz düşman temsilleriyle Göktürk Kitabelerindeki Dokuz Oğuzların rastlantısal benzerliği, Emir Timur'un düşmanı alt etme hususunda deneyimlediği dokuzuncu hamle ilkesi son derece ilgi çekici tarihî önermelerdir. Başta Dedem Korkut Kitabı olmak üzere çeşitli anlatılarda karşımıza çıkan dokuz düşman nitelemeleri halk anlatılarında gizil bir kalıplaşma eğilimini sezdirmektedir. Tespit edilen örneklerde belirsiz olanın ve kaosun simgesi durumundaki düşmanın nitelenmesi için tek haneli sayıların en büyüğü olan dokuzun tercih edilmiş olması oldukça fonksiyoneldir. Bu yazıda tespit edilen edebî/folklorik ve

*Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Halk Edebiyatı Anabilim Dalı/Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Department of Folk Literature. odasdemir@erzincan.edu.tr. ORCID 0000-0002-4308-3710

tarihî metinlerdeki dokuz düşman fenomenine dair örnekler kapsamlı çalışmalarla çoğaltılabilecektir.

Anahtar sözcükler: dokuz düşman, sayı, formel, Dokuz Oğuz, Thutmose III steli

Some Determinations on the Use of Nine Formals in Enemy Qualifications

Abstract

While numbers play a very important role in the human mind's understanding of the observable universe, they also determine the patterns of the metaphorical context as formal elements. Within the specific logic of reality, different contexts may sometimes tend to overlap. One particular example of the tendency of the physical universe and the metaphorical context to overlap within their logic of reality concerns the use of the nine formalisms in some common characterizations. In this article, which discusses whether the number nine has a tendency to become stereotyped - albeit limited - as an adjective characterizing the enemy in various aspects in some literary/folkloric and historical texts, some findings have been made based on sample texts. In cases where the number nine comes to the fore with its feature of expressing an indefinite multiplicity, it is seen that the function of this formal in enemy qualifications is more noticeable. It is almost impossible to find a more appropriate number than nine to express the enemy numerically, with its various qualities as a foreign, other or a phenomenon that is difficult to define. As a matter of fact, the widespread use of this formalism in descriptions related to Erlik, who is depicted as the enemy of divine unity, reveals a stereotype in the collective subconscious. The coincidental similarity between the nine enemy representations in Ancient Egypt and the Nine Oghuzs in the Gokturk Inscriptions, and the ninth move principle that Emir Timur tried to defeat the enemy are extremely interesting historical propositions. The nine enemy descriptions that we encounter in various narratives, especially in the Book of Dedem Korkut, hint at a hidden tendency towards stereotyping in folk narratives. In the examples identified, it is quite functional that the highest single-digit number, nine, was preferred to describe the enemy, which is the symbol of uncertainty and chaos. The examples of the nine enemy phenomena in literary/folkloric and historical texts identified in this article can be increased with comprehensive studies.

Keywords: nine enemies, number, formal, nine Oghuz, Thutmose III stele

Giriş

İnsan zihni doğa fenomenini sayılar yoluyla kavradığı gibi, bu sayede kaosu da düzenli bir sisteme dönüştürmüş olur. Zira insan zihninin kavrayamadığı her türlü belirsizlik bir yönüyle kaotiktir. Gözlemlenebilir evrendeki bu fonksiyonu yanında sayılar birer formel unsur olarak metaforik bağlamın kalıplarını da belirler. Gerçekliğin kendine özgü mantığı içinde söz konusu bağlamlar zaman zaman bir örtüşme eğilimi de gösterebilmektedir. Fizik evrenin ve metaforik bağlamın kendi gerçeklik mantığı içinde örtüşme eğilimi gösteren özel örneklerinden biri dokuz formelinin bazı ortak nitelemelerde kullanılması ile ilgilidir.

Bütün Orta Asya din ve inanışlarının temel sayısı olan dokuz Türklerle Proto-Moğolların kutsal sayısıdır (Ögel, 2010, s. 299). Sami ve sonraki Yahudi-Hristiyan dünyasında önemli bir yer işgal etmeyen dokuz formeli daha çok kuzey uygarlıklarına özgü gibidir (Schimmel, 1998, s. 177). Bu yazıda dokuz sayısının bazı edebi/folklorik ve tarihî metinlerde düşmanı çeşitli yönleriyle niteleyen bir sıfat olarak -sınırlı da olsa- bir kalıplaşma eğilimi gösterip göstermediği tartışılacaktır.

Dokuz Düşman Fenomeni

“Dost sekiz, düşman dokuz.” (TDK, 1996, s. 97) şeklindeki Türk atasözünde düşmanın her zaman dosttan fazla olduğu vurgulanmış, “dokuz düşman” ifadesiyle de dokuz sayısının kolektif bilinçaltındaki çokluk metaforuna bir gönderme yapılmıştır. Zira tek haneli sayıların en büyüğü olan dokuz bu metaforun en yalın formülistik karşılığıdır. Türkçedeki “dokuz doğurmak” ve “dokuz köyden kovulmak” deyimleri de dokuz sayısının bu fonksiyonunu örneklendirmektedir. Nitekim Schimmel’e göre çeşitli kültürlerde mükemmellik sayısı ya da nihai sınır olarak kullanılan dokuz Türkçede yuvarlak bir sayıya dönüşmüştür (Schimmel, 1998, s. 183, 188). Yabancı, öteki ya da tanımlanması müşkül olanı sayıca ifade etmede dokuzun bu fonksiyonundan sıklıkla yararlanıldığı görülmektedir. Düşmanın çoğunlukla yabancı, öteki ya da tanımlanması müşkül olanlar sınıfında yer aldığı hesaba katılırsa bu sayı söz konusu anlam karşılıklarıyla birlikte düşmanı belirsiz bir çoğunluk olarak tarif etme imkânı sunmaktadır. Bu bağlamda dokuzun bir formel olarak düşmanı çeşitli yönleriyle

niteleyen bir sıfat şeklinde kullanılması eğilimine odaklanmak gerekmektedir. Nitekim Türk yaratılış mitosunda tanrısal dirliğin (kozmos) düşmanı olarak tasvir edilen Erlik aşağı dünyanın dokuzuncu katında oturmaktadır. Onun dokuz oğlu ve dokuz da kızı vardır (Çoruhlu, 2002, s. 53). Türk mitolojisinde ebedî karanlığın hüküm sürdüğü yeraltı dünyası çoğunlukla dokuz tabaka olarak tasavvur edilir ve bütün bu tabakalar kötü ruhlar tarafından korunur (Bayat, 2017, s. 18). Kuzeyli halklarda karanlık yönüyle ortaya çıkan dokuz aynı zamanda Kadim Meksika ve Çin mitolojilerinde ölümler diyarının da sembolüdür. Yunan mitolojisinde ise ölümler diyarındaki Styx Irmağı'nın dokuz dönemeci vardır (Schimmel, 1998, ss. 179, 190). Türk yaratılış mitosunun bazı versiyonlarına göre Erlik'in sarayı "Toybadım" (doymadım) adında olup dokuzuncu tabaka yeraltında insanların gözyaşlarından oluşmuş dokuz nehrin üstüne kurulmuştur (Bayat, 2017, s. 36). Radloff'un Proben serisinde kayıtlı bir masalda yerin altındaki dokuz denizden bahsedilir (Ögel, 2010, s. 583). Güney Sibiry'a'dan derlenen bir destana göre yalnızca gökyüzünde değil, yeraltında da ikinci bir dokuz dallı kutsal ve ulu ağaç vardır. Burada İrle Han'ın evi betimlenirken evin tam önündeki bir yeraltı ağacından söz edilir. Bu ağaç bir kök üzerinden dokuz budak olarak biter. Bu dokuz budak ağacın hepsi Han'ın malıdır (Ögel, 2010, ss. 111-113). Tanrısal dirliğe aykırılıkla ilgili tasavvurlarda dokuzun belirsizliği ya da kaosu işaret eden bir formel olarak kullanılması Türk yaratılış mitosunun sıklıkla başvurduğu bir yöntemdir. Verbitskiy'nin derlediği Altay yaratılış destanında Bay Ülgen tarafından fazladan yaratılan dokuz ayrı dünyadan, doksan dokuz dünyanın ortancalar ortasından bahsedilir (Ögel, 2010, ss. 434-435). Bu mitosun Radloff derlemesinde ise Tanrı'nın buyruğuyla biten dokuz dalın kökünden dokuz kişi kılınacak, bunların özünden de dokuz oymak türeyecektir. Ancak bunlar Tanrı'nın yasakladığı Şeytan aşını yiyenler olduğundan Tanrı bu dokuzlara "boyunuzu dokuz kız, dokuz oğlan türetsin" diye hiddetlenmektedir (Ögel, 2010, ss. 453-457).

Ögel, Türklerde tanrı ve şeytan unsurlarının, biri diğeri için lazım olan iki vücuttan ibaret olduğunu belirtir. Zira ona göre göğün, Tanrı'nın; yerin de Şeytan'ın ülkesi olduğuna dair fikirler, Türk dinine sonradan, yeni zamanlarda Şamanizm yoluyla girmiştir (Ögel, 2010, s. 282). Erlik'in bütün kötülüklerine rağmen, kutsallık ve tanrısal özellikleri kaybolmamıştır. Halbuki Buryatlar, Erlik'i kişileştirmiş ve kötü bir kişi haline sokmuşlardır. Erlik adını kullanmayan Moğol kabileleri, ona kendilerine göre adlar takmıştı. Moğol-Buryat kozmogonisine göre Doğu Tanrısı, insanların düşmanıdır.

İnsanları kötülüğe yönelten, her türlü fena şeylere meylettiren odur. Bu tanrının özelliği, iyilikle ve iyilik getiren her şeyle mücadeleleydi. Altay'da olduğu gibi Buryat kozmogonisinde de Tanrı ile Şeytan arasındaki savaş, insanın yaratılışı ile başlıyordu. Bu düşmanlık (antagonism) bazı kısa sulh devreleri ile devam edip gidiyordu. Kötülük getiren Doğu Tanrısı'nın maiyetinde birçok küçük tanrılar da vardır. Bunlar arasında "Dokuz Kana Susamış Tanrılar" (Yuhun-Şuhan-Tenggeri) insanlara kötülük getiren fırtınalar ile kan yağmurları verirlerdi (Ögel, 2010, s. 450). Dokuz sayısının belirsizlik ve kaosu anlamlandırma fonksiyonu yanında Türklerin kutsal sayılarından biri olduğu daha önce ifade edilmişti. Dokuz katlı gök ya da dokuz felek tasavvuru (Ögel, 2010, ss. 101, 299) bu anlayışın en bariz göstergesidir. Buna rağmen aşağı dünyanın, bir anlamda tanrısal dirliğin (yani kozmosun) karşıtı olan kaosun dokuz sayısı ile nitelenmesi, esasında Ögel'in tezinde öne sürdüğü özdeşlik ilkesine de aykırı görünmemektedir.

Düşman nitelemelerinin dokuz sayısı ile ifade edilişı yalnızca mitosa mahsus bir durum değildir. Nitekim dokuz düşman fenomeninin kayıtlı en eski tarihî örneği Antik Mısır sanatında yabancıların veya başkalarının görsel bir temsili olan Dokuz Yay'da kendini göstermektedir. Mısır'da Dokuz Yay dışında yabancılarla ilgili genel bir temsil yoktur. Mısır'ın dokuz düşmanının yerine geçebilme yeteneği nedeniyle bu terimin kapsadığı halklar, düşmanlar değıştikçe zamanla değışmiştir. Mısır hiyerogliflerinde Dokuz Yay ifadesi bir yay ve üç dikey çizgiden oluşan üç set olarak yazılıdır. Burada dokuz sayısı bütünlüğü ifade etmek için mecazi olarak kullanılmıştır. Hiyerogliflerin birebir çevirisi kullanıldığında bu ifade aynı zamanda sonsuz, sayısız yabancı topraklara veya yabancı toprakların bütününe de işaret ediyor olabilir (Tait, 2003, ss. 155-185). Antik Mısır'ın düşmanlarını temsil eden Dokuz Yay'ın aynı zamanda teolojik olarak kaosun bir yönünü temsil ediyor olması da mümkündür (Waziry, 2019, s. 18). Dokuz Yay fenomeniyle özdeşleşen Thutmose III'ün (MÖ. 1479-1425) Bronz Sfenksi, aslan vücutlu kralın hükmettiği Dokuz Yay'la birlikte takdim edilmiştir. Kralın üzerinde oturduğu zeminde ayaklarının altında betimlenen yayların sayısı dokuzdur. Onun etkileyici fetihleri ve başarılarını dönemin kâtipleri ustaca özetleyerek Karnak'ta bulunan geniş bir stel üzerine hiyerogliflerle kazımışlardır. Amon-Ra'nın krala yaptığı bir konuşma izlenimi veren söz konusu metinde Thutmose III'ün dokuz düşman üzerindeki egemenliği tek tek sayılarak "Kral hazretlerini her yerde, Dokuz Yay topraklarında

kahkahalarla güldürdüm.” ifadesiyle bu durum pekiştirilmiş olur (Budge, 2010, s. 139-144). Stelde konuşan Amon-Ra’nın krala bahsettiği fetih ve başarıların sunumu epik söylevin en başarılı örneklerinden olan Göktürk Kitabelerini hatırlatır niteliktedir. Sunum tekniği ve epik-estetik kıymeti yanında Thutmose III steli ile kitabeler arasında dokuz düşman fenomeni hususundaki rastlantısal benzerlik de şaşırtıcıdır. Barthold’un kitabelerle ilgili muhtelif çalışmalarındaki düşüncelerini özetleyen Laszlo, kitabelerde zikredilen Türk, Oğuz, Türk Oğuz ve Dokuz Oğuz adlarının aynı kavmi ifade ettiğini belirtir. “Gök Türk kağanları da Dokuz Oğuz kavminden neşet etmişlerdir. Yalnız kitabelerde Dokuz Oğuzlar kağanın asi düşmanları arasında da zikredilmişlerdir. Kağanlar bu kavimle (yani kendi kabileleriyle) uzun harpler yapmak mecburiyetinde kalmışlardır (Laszlo, 1950, s. 37).” Elteriş Kağan devrinde Göktürklerin düşmanları arasında Dokuz Oğuzlar yine zikredilmiştir. Kağan kendisine düşman olan kuzeydeki Dokuz Oğuz memleketini ve bütün düşmanlarını mağlup etmiştir. Gök Türklerin Dokuz Oğuzlara karşı yaptıkları devamlı harplere dair etraflı bilgiler verilen kitabelerde Bilge Kağan bu harplerin tasvirine başlarken Dokuz Oğuzların kendi kavmi olduğunu, bunların kendisine karşı ayaklandıklarını zikreder. Kül Tegin kitabesine göre Dokuz Oğuzlarla bir yılda beş defa, kendi kitabesine göre dört defa harp etmiş ve onları daima mağlup etmiştir. Bazen Dokuz Oğuz bazen sadece Oğuz adıyla anılan bu kuvvetli kavim kitabelerde daima Göktürklerle karşılaştırılmışlardır. Göktürlere karşı düşmanca duygular besleyen bu topluluk, Göktürk kağanı tarafından mağlup edilmişse de onlara karşı sık sık isyana devam etmiştir (Laszlo, 1950, ss. 38-40). Dokuz Oğuz tamlamasındaki dokuz ifadesinin kaosu temsil eden bir yanı olmakla birlikte dokuzlu teşkilat Türklerde evvelden beri var olan bir durumdur. Hatta Türklere komşu bazı devletlerde de görülen bu yapı Ögel’e göre belki de Türkleri taklit suretiyle ortaya çıkmıştır (Ögel, 2010, s. 298). Hamilton, başlangıçta dokuz boy, yani tokuz oğuştan oluşan bir konfederasyonu tanımlayan ifadenin bir süre sonra özel ad gibi algılanır olunca başarısız bir yarım uyak izlenimi veren Tokuz Oğuş’un tam uyaklı Tokuz Oğuz ifadesine dönüşmüş olduğunu düşünmektedir (Hamilton, 1997, s. 189). Dokuz Oğuz’un tarihî-etimolojik izahları yanında söz konusu ifadenin dokuz formeline bağlı bir düşman nitelemesinde kullanılması da izaha muhtaç görünmektedir. Kitabelerde ve çeşitli kaynaklarda anılan mahdut topluluk adları Türk boylarını tanımlamada sıklıkla kullanılmış olsa da hiçbiri Dokuz Oğuz adı kadar meşhur olmamıştır. Kül Tegin kitabesi kuzey yüzünde Bilge Kağan kendi kavmi olan Dokuz Oğuz’un gök, yer bulandı-

ğı için düşman olduğunu söyler. Kitabelerde düşmanlıkları asilik nispetinde olan Dokuz Oğuzlardan başka Kül Tegin'in öldürdüğü düşmanlar için de dokuz er nitelemesi yapılır. Kitabenin aynı yüzünde onun düşmanlarını yok edişi betimlenirken dokuz eri çevirerek vurduğu ve başka bir yerde ise dokuzunu mızrakladığı aktarılır (Ergin, 2009, s. 26-27).

Dedem Korkut Kitabı'nda da dokuz düşman fenomenine ilişkin çeşitli örnekler mevcuttur. Destanlarda dokuz ve katlarıyla nitelenen "tümen" ifadesi üzerinde çeşitli görüşler öne sürülmüştür (Alkaya, 2021, ss. 191-207). Ancak burada dikkate değer husus kitabın Dresden nüshasında kayıtlı Begil Oğlu Emren'in Boyu'nda üç yerde geçen "dokuz tümen Gürcistan" tamlamasıdır. Dedem Korkut Kitabı'nda Oğuz'un düşmanları arasında anılan Gürcistan için bu boyda "Tokuz tümen Gürcistan'ı haracı geldi." (Ergin, 2008, s. 216), "Tokuz tümen Gürcistan ağzına varup kondı." (Ergin, 2008, s. 216), "İli günü köçerek tokuz tümen Gürcistan'a gidelüm." (Ergin, 2008, s. 218) ifadeleri geçer ve burada düşman dokuz formeliyle nitelenir. Bu niteleme Türklerdeki dokuzlu teşkilatlanma yapısının komşu halklara yansması şeklinde değerlendirilebileceği gibi; anlatıcı, düşmanı kendi aşına olduğu askerî örgütlenme yapısıyla tasvir etmiş de olabilir. Ancak Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da Oğuz beylerine şarap dolduran dokuz kara gözlü kâfir kızı nitelemesi (Ergin, 2008, s. 154) dokuz düşman fenomenine oldukça uygun bir örnektir.

Söz konusu önermelere uygun bir başka örnek Tüzükât-ı Timur'da kayıtlıdır. Devletini Türk-Moğol askeri örgütlenme unsurlarıyla genişleten Timur, on iki bin atlı askerinin dokuz bölüğe bölünmesini emretmiştir. Dokuza bölünmüş asker bölüklerine çeşitli yönergeler veren Timur'a göre düşman bölükleri üzerine dokuz defa, ardı ardına kılıç darbesi gelince, en sonuncu, dokuzuncu darbede düşman bölüklerinin kırıldığı tecrübeyle sabittir (Sahîbkıran Emir Timur Muhammed Tarağay Bahadıroğlu, 2010, ss. 123-124). Düşmanla mücadelede dokuzuncu darbenin ehemmiyeti yanında Abakan Türk masallarında sıkça görülen bir motif olarak ikili savaş tipi mücadelelerinin dokuz yıl sürmesi (Ögel, 2010, s. 181) ve Truva'nın dokuz yıl kuşatılmış olması (Schimmel, 1998, s. 177) da dikkate değer örneklerdendir.

Sonuç

Çeşitli kültürlerde mükemmellik sayısı ya da nihai sınır olarak kullanıldığı kabul edilen dokuzun Türk kültüründeki yuvarlaklaşma eğilimi, bu formelin yaygın bir kullanım alanı olduğunu göstermektedir. Türk yaratılış mitosunda Bay Ülgen tarafından fazladan yaratılan dünyaların dokuz ve katlarıyla nitelenmesi durumu bu sayının belirsiz bir çokluğu ifade ediş özelliğiyle ilgilidir. Dokuzun bu fonksiyonu düşman nitelemeleri için oldukça uygun görünmektedir. Zira düşmanın çeşitli nitelikleriyle yabancı, öteki ya da tanımlanması müşkül olan bir olgu olarak sayıca ifade edilişinde dokuzdan daha uygun bir sayı bulunması neredeyse imkânsızdır. Nitekim tanrısal dirliğin karşıtı şeklinde tanımlanabilecek aşağı dünya tasavvurlarında sıklıkla karşımıza çıkan dokuz formeli birçok mitolojide de benzer şekilde kullanılmaktadır. Türk mitolojisinde tanrısal dirliğin (kozmos) düşmanı olarak tasvir edilen Erlik (kaos) ve onun ayartmasına kanan ilk insanların dokuz formeliyle nitelenmesi söz konusu tasavvurları gözler önüne sermektedir. Antik Mısır'da yabancı ve düşmanları temsil eden dokuz sayısının düşmanlar değıştikçe sabit kalması ise söz konusu temsilin bu kültürde kalıplaştığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Dokuzlu teşkilat her ne kadar Türk devlet geleneğinin bir hususiyeti olsa da Göktürk Kitabelerinde düşman vasfıyla takdim edilen Dokuz Oğuz topluluğundan ve ortadan kaldırılan dokuz öbek düşmanlardan sıklıkla bahsedilir. Dedem Korkut Kitabı'nda düşman dokuz tümen olarak nitelendiği gibi, Oğuz beylerine şarap dolduran düşman kızlarının sayısı da dokuzdur. Ayrıca Emir Timur'a nispet edilen ampirik bilgi ve çeşitli anlatı motifleri dokuz formelinin düşman nitelemelerindeki kullanımını çok yönlü olarak örneklendirmektedir. Ezcümle dokuz sayısının bazı edebî/folklorik ve tarihî metinlerde düşmanı çeşitli yönleriyle niteleyen bir formel olarak karşımıza çıkması tamamen rastlantısal olmamalıdır. Kimi zaman yalın bir gerçeği, kimi zaman metaforik bir yapıyı işaret eden bu nitelemeler her iki bağlamın örtüşme alanlarından biri olarak görülebilir. Söz konusu nitelemeler tamamen rastlantısal olmadığı gibi yabancı, öteki ya da tanımlanması müşkül olanı dokuz sayısı ile niteleme fonksiyonu -neredeyse- kalıplaşmış gibidir. Nitekim belirsiz olanın ve kaosun simgesi durumundaki düşmanın nitelenmesi için tek haneli sayıların en büyüğü olan dokuzun tercih edilmiş olması oldukça fonksiyonel görünmektedir. Bu

yazıda tespit edilen edebî/folklorik ve tarihî metinlerdeki dokuz düşman fenomenine dair örnekler kapsamlı çalışmalarla çoğaltılabilecektir.

Not

1 Dokuz Oğuzların kökeni, diğer Türk boylarıyla alakaları, etnonim ve etimoloji konularında etraflı çalışmalar vardır (Sümer 1997: 420-427; Hamilton, 1997: 187-232; Erkoç vd. 2019).

Kaynaklar

Alkaya, E. (2021). Dede Korkut kitabında geçen doksan tümen ifadesi üzerine. *IX. Uluslararası Türk Dili Kurultayı: Bilge Tonyukuk anısına* (Ankara: 26-30 Eylül 2021) I. Cilt. Türk Dil Kurumu, 191-207.

Bayat, F. (2017). *Kadim Türklerin mitolojik hikâyeleri*. Ötüken.

Budge, E. A. W. (2010). *Antik Mısır edebiyatı – Yazınsal Metinler*. (çev. S. Albayrak) İlyas.

Çoruhlu, Y. (2000). *Türk mitolojisinin anahatları*. Kabalıcı.

Ergin, M. (2008). *Dede Korkut kitabı I - Giriş, metin, faksimile-*. 6. bs., Türk Dil Kurumu.

Ergin, M. (2009). *Orhun abideleri*. İstanbul: Boğaziçi.

Erkoç, H. İ. vd. (2019). *Dokuz Oğuzlar ve Oğuzlar üzerine araştırmalar*. (ed. T. O. Özgün). Gece Akademi.

Hamilton, J. (1997). *Tokuz-Oğuz ve on Uygur*. (çev.Y. Koç, İ. Birkan) *Türk Dilleri Araştırmaları*, 7, 187-232.

Komisyon (1996). *Bölge ağızlarında atasözleri ve deyimler*. Türk Dil Kurumu.

Laszlo, F. (1950). Dokuz Oğuzlar ve Gök Türkler. (çev. H. Eren) *Belleten*, 53 (14), 37-44.

Ögel, B. (2010). *Türk mitolojisi - I. Cilt*. 5 bs., Türk Tarih Kurumu.

Sahibkiran Emir Timur Muhammed Tarağay Bahadıroğlu (2010). *Timur'un günlüğü -Tüzükât-ı Timur-*. 2. bs, (K. Şakirov, A. Aslan, Haz.). İnsan.

Schimmel, A. (1998). *Sayıların gizemi*. (çev. M. Küpüşoğlu). Kabalcı.

Sümer, F. (1997). Tokuz Oğuzlar. M.E.B. *İslâm ansiklopedisi*. Millî Eğitim Bakanlığı, 420-427.

Tait, J. (2003). *Never had the like occurred: Egypt's View of its Past*. UCL.

Waziry, A. (2019). An unpublished pedestal of Ramses II from Antinoopolis with reference to the nine bows. *Journal of Ancient History and Archaeology*, 6, 14-29.

FİNANS: Bu çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI: Yazarlar, bu çalışmayı etkileyebilecek finansal çıkarlar veya kişisel ilişkiler olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI: Yazar, makalenin tümünü katkılarıyla oluşturmuştur.

ETİK ONAY BEYANI: Bu çalışmada Yerel Etik Kurul Onayına gerek duyulmamıştır.

VERİ KULLANILABİLİRLİK BEYANI: Bu çalışmada kullanılan verilere yazardan talep üzerine erişilebilir.

FINANCE: No financial support was received for the conduct of this study.

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The authors declare that there are no financial interests or personal relationships that may influence this study.

AUTHOR CONTRIBUTIONS: The author has contributed to the manuscript in its entirety.

ETHICAL APPROVAL STATEMENT: Local Ethics Committee Approval was not required for this study.

DATA AVAILABILITY STATEMENT: The data used in this study are available upon request from the author.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons NonCommercial license Attribution International License).